

Abstract: The rearing of children and young people within one of the Swedish horse riding organizations.

The purpose of this article is to analyze the importance and meaning of education within one of the Swedish horse riding organizations – Ridfrämjandet. The organization was formed in 1948, and shortly after its establishment it is clear that it attracted especially young people and children. Ridfrämjandet, as many other sports associations, achieved governmental subsidies for their youth activities and a large amount of their work was devoted to courses. The sociologist Tomas Peterson has used two concepts to characterize the educational strivings within the sports associations: education for competition and education for citizenship. Furthermore he has demonstrated that the courses arranged by the Swedish Football Association soon after their introduction developed competitive characteristics. By contrast, the courses arranged by Ridfrämjandet focused on citizenship education. In order to characterize the educational strivings in Ridfrämjandet, another concept has to be used as well – education for caretaking. It is possible that the caretaking characteristics in the equestrian organization can be connected to the process of feminization.

Susanna Hedenborg

Susanna.hedenborg@mah.se

Till vad fostrar ridsporten? En studie av ridsportens utbildningar med utgångspunkt i begreppen tävlingsfostran, föreningsfostran och omvårdnadsfostran

Susanna Hedenborg

Idag är idrottsrörelsen den största fostransmiljön för barn och ungdomar, vid sidan av skolan och familjen. I samhällsdebatten diskuteras barn- och ungdomsidrottens fostran i termer av känslor som glädje och sorg samt gemenskap och utslagning. Debatten berör även frågor som huruvida alla får vara med, föräldrars roll och barns lust och olust inför tävlingar. Bilden av fostran inom idrotten är komplex och ibland paradoxal.

Frågor om huruvida idrotten förmedlar goda samhällsbärande värden om att alla ska få vara med eller negativa värden förknippade med konkurrens och utslagning har även intresserat forskare. Sociologen Tomas Peterson använder dikotomin föreningsfostran och tävlingsfostran för att karakterisera vad idrotten fostrar till (SOU 2008:59). Fostran inom barn- och ungdomsidrotten handlar även om att forma framtida män och kvinnor. Flera studier visar att idrott och konstruktionen av manlighet har hört nära samman (Olofsson, 1989; Fagrell, 2000; Hjelm 2004; Larsson, 2005; Greiff & Hedenborg, 2006; Hedenborg 2008).

I denna artikel ska fostran inom en stor barn- och ungdomsidrott analyseras – ridsport. Syftet med artikeln är att begripliggöra vad utbildningar inom ridsporten fostrat till både vad gäller Petersons dikotomi tävlingsfostran – föreningsfostran och genus. Jag kommer även att argumentera för att begreppen tävlingsfostran – föreningsfostran inte räcker till för att karakterisera innehållet inom ridsportens utbildningar. Istället vill jag använda begreppet omvårdnadsfostran. Genom att synliggöra denna fostran menar jag även att genusförändringar inom ridsporten kan förklaras.

Sedan länge har utbildningen inom hästsporten i första hand handlat om praktisk verksamhet och för att erhålla kunskap om hästen och hästens skötsel har det ansetts vara nödvändigt att arbeta med hästar. Ofta har personer inom hästsektorn påbörjat denna praktiska utbildning redan som barn. Att barns arbete med hästar har setts som fostrande, och att detta arbete, trots att det har varit tungt, fysiskt skadligt och delvis starkt styrt av en vuxenvärld, har betraktats som absolut nödvändigt för den som vill hålla på med hästar har jag diskuterat på annat håll (Hedenborg, 2006; Hedenborg, 2008). Den praktiska utbildningen ska därför inte behandlas här. Istället ska teoretiska utbildningssatsningar fokuseras.

Studiens tidsperiod är avgränsad till andra hälften av 1900-talet och fokuserar utbildningar inom en av hästsektorns organisationer, Ridfrämjandet. En viktig fråga är hur stor del av Ridfrämjandets verksamhet som ägnats åt utbildning, vilket operationaliseras genom att jag kartlägger verksamheten utifrån frågor om hur stor del av organisationens budget som lades på utbildning i relation till andra aktiviteter. Jag studerar även vad fostran innehållsmässigt gick ut på genom verksamhetsberättelser, intervjuer med Ridfräm-

jandets riksinstruktörer och en kortare tentativ textanalys av två ridhandböcker.

Det finns flera skäl till att studera ridsporten. Det första är att ridsport, näst efter fotboll, är den idrott som anordnar flest utbildningar (Redelius, 2002, s. 73). Det andra skälet är att ridsporten idag är en utpräglad ”flicksport” – 85 procent av medlemmarna i Svenska Ridsportförbundet är flickor och kvinnor (SOU 2000:109). Det är därför möjligt att fostran inom ridsporten ser ut på ett annat sätt än inom flera andra idrotter där en majoritet av medlemmarna är pojkar och män. Ett tredje skäl är att jag tror att fostran inom ridsporten kan ha medverkat till de stora genusförändringar som sporten genomgått under andra hälften av 1900-talet. För hundra år sedan var arbetet inom hästsektorn starkt förknippat med män och manlighet. Män från de lägre samhällsklasserna körde hästar i jord- och skogsbruk samt inom transportsektorn. Att rida hörde militären och överklassen till (Greiff & Hedenborg, 2006, kapitel 5; Hedenborg, 2008).

Ett utbildningsvetenskapligt perspektiv

Flera studier av barn- och ungdomsverksamheten inom föreningsidrotten visar att tävlingsfostran har varit och är central. Nedan redogör jag för forskning om föreningsidrotten. Det finns även studier av skolidrottens fostrande funktion, dem lämnar jag dock därefter i denna presentation. (För en historisk studie av genus- och klasskonstruktioner inom skolidrotten, se Lundquist Wannerberg 2004.) Pedagoger Karin Redelius visar i sin studie av idrottsledares syn på barnidrotten att även om det finns glädje och lek inom barn- och ungdomsidrotten så står prestation och framgång i fokus. Dessutom är det tydligt att barnen styrs på ett auktoritärt sätt av ledarna (Redelius, 2002). Studien visar samtidigt att bilden är komplex i det att synen på tävlingen skiljer sig något åt mellan olika idrotter. Ledare inom barnidrotten och, om än i mindre utsträckning, ledare inom ridsporten, är mer tveksamma än andra till att tävling skulle vara något positivt för barnen. Att idrottens fostran har moraliska aspekter undersöks av pedagoger Per Nilsson, som i sin avhandling visar att ju längre barn och ungdomar kommer i sin fotbollsfostran, desto mer lär de sig om hur de ska ta sig runt olika regelverk för att laget ska kunna vinna sina matcher. En etisk fostran får med andra ord stå tillbaka för en tävlingsfostran (Nilsson, 1993).

Som redan påpekats handlar fostran inom barn- och ungdomsidrotten även om genus. Idrottens genusfostran undersöks bland andra av etnologen Jesper Fundberg (2003). Fundberg följer ett pojkfotbollslag och visar att pojkarna tidigt blev konfronterade med motsatser till en konstruerad heterosexuell manlighet – den hegemoniska manligheten. Dessa motsatser uttrycktes som ”kärringen”, ”bögen” och ”invandraren” och genom fotbollen fostrades pojkarna att bli ”riktiga svenska män”, enligt Fundberg. Det vill säga de fostrades till att efterlikna normen för en konstruerad hegemonisk manlighet. I Fundbergs studie är det män som fostrar män till manlighet. I Redelius studie görs bilden något mer komplex. Här studeras både män och kvinnor som idrottsledare och då framträder även andra bilder av fostran. Fortfarande är barnidrotten ofta en värld där männen fostrar – både pojkar och flickor. Där idrottsledaren är en man dominerar idrottens manliga karaktärsdanande och tävlingsinriktade fostran. Detsamma gäller miljöer där både kvinnor och män

verkar som idrottsledare. Men i miljöer där kvinnor dominerar som idrottsledare påvisas en större tveksamhet till tävlings- och konkurrensinslag.

Peterson har ett något annorlunda perspektiv på fostran i sin bok *Den svengelska modellen* där han undersöker hur den svenska fotbollen professionaliseras under andra hälften av 1900-talet (Peterson, 1993). En av de faktorer som Peterson pekar ut som viktig för professionaliseringen är utbildning. Petersons resonemang om professionaliseringsprocessen ska inte presenteras här, men vad gäller utbildningens förändringar är det intressant att konstatera att Svenska Fotbollförbundet inledde den ungdomsutbildande verksamheten med ett brett fostrande perspektiv där socialt ansvar var centralt. Snart kom dock förbundet att fokusera på tävlingsfostran. Peterson koncentrerar sig på pojks- och herrfotbollen och diskuterar inte huruvida denna tävlingsfostran hänger samman med en genuskonstruktion av manlighet. Med utgångspunkt från Redelius och Fundbergs studie verkar det rimligt att så är fallet.

Hur är det då inom ridsporten? Ja, av Redelius studie framgår att samtidens ridledare håller med om påståendet ”att tävlingsverksamhet är bra för barns personliga utveckling”. Samtidigt menar majoriteten av dessa ”att många barn far illa av att tävla och konkurrera”, att det inte är viktigt att stimulera barns vinnarinstinkt och att barn kan lära sig utan att konkurrera (Redelius, 2002, särskilt kapitel 7). En annan viktig del av fostran inom ridsporten studeras av pedagogen Lena Forsberg som visar att ridsport dessutom fostrar till ledaregenskaper (Forsberg, 2007). Ovanstående studier är, med undantag från Petersons, inriktade på samtiden. Eftersom Peterson visar att Fotbollförbundets utbildningar förändrats med tiden finns det därför all anledning att studera idrottens utbildningar över en längre period utifrån frågor om vilken betydelse och vilket innehåll utbildningarna inom ridsporten har haft.

Ridfrämjandet som ungdomsorganisation

Ridfrämjandet bildades strax efter andra världskriget år 1948. Det var den tredje ridsportsorganisationen som inrättades i Sverige. De två tidigare var Svenska Ridsportens Centralförbund (SRC) som grundades redan 1912 i samband med Olympiska spelen i Stockholm och Svenska Lantliga Ryttaföreningarnas Centralförbund (SLRC) som bildades 1928. Organisationerna hade delvis skilda syften och målgrupper. Medan SRC och SLRC var mer inriktade på tävlingsverksamhet grundades Ridfrämjandet med syfte att värna om den Svenska Varmblodiga hästen genom att etablera ridsporten som folksport. År 1992 gick organisationerna samman till Svenska ridsportförbundet.

Ridfrämjandets verksamhet växte snabbt. År 1948 var 51 föreningar anslutna till organisationen. Drygt 40 år senare hade antalet tiodubblats till drygt 500 stycken (tabell 1).

Tabell 1. Ridfrämjandets utveckling illustrerat i antal föreningar anslutna till medlemmar i föreningarna. Tvärsnitt 1948, 1950, 1960, 1970, 1980 och 1990. Organisationen, antal medlemmar i dessa föreningar samt andel ungdomar i % av antalet

År	Föreningar	Medlemmar	Andel ungdomar i %*
1948	51	7695	i u
1950	63	9775	46
1960	75	16017	62
1970	168	41314	70
1980	Iu	121730	75
1990	514	180273	69

Anmärkning: *) För 1948 finns inga uppgifter om andelen ungdomar; 1950 och 1960 räknas ungdomar som personer under 21 år, därefter räknas ungdomar som personer under 25 år. I vilken omfattning unga kvinnor respektive män anslöt sig till Ridfrämjandets föreningar är svårare att följa statistiskt. Först på 1980-talet anges antalet och andelen män respektive kvinnor. Då var andelen över 80 procent – en andel som har bestått. Huruvida det inom Ridfrämjandet fanns en större andel ungdomar än inom andra idrottsförbund är svårt att fastställa. Av Tomas Peterson studie av utbildningen inom Svenska Fotbollförbundet framgår att 1943 hade 8 procent av förbundets klubbar ungdomsavdelningar och 1947 hade andelen ökat till 20 procent. Vad detta innebar i antal medlemmar framgår inte av studien (Peterson 1993:64–65). En studie av Storbritannien visar att antalet barn och unga inom rid-sporten inte har utgjort en lika stor andel av antalet aktiva som i Sverige. Dessutom sjunker andelen unga kraftigt inom ridsporten i Storbritannien från 1980-talet (Kay, e-mail till författaren 20080505). Källa: Årsmöte, RidF kalender, RidF Ungdomskalender 1948–1990, Ridfrämjandet, RA.

Antalet medlemmar ökade också markant från 7 695 till 180 273. Föreningarna anslöt därmed mer än 20 gånger fler medlemmar 1990 i jämförelse med 1948. En ökande andel av dessa medlemmar var unga. År 1950 var andelen medlemmar under 21 år 46 procent och 1990 var andelen unga 69 procent.

Inom hela idrottsrörelsen ökade antalet barn och ungdomar under andra hälften av 1900-talet (bland andra Wijk, 2001). Ökningen var inte minst en följd av medvetna satsningar från idrottsrörelsen, vars olika förbund fångade upp de diskussioner om problem med ungdomens fostran som försiggick i samtiden. Under 1940- och 1950-talen diskuterades ungdomars verksamhet i skolan och på fritiden, samt deras relation till alkohol och brottslighet. Ungdomen sågs som en problemgrupp vars tid och aktivitet borde integreras i välfärdsstaten. Föreningslivet ansågs ha en viktig roll att fylla i fostrandet av ungdomarna (Peterson, 1993; Wijk, 2001). Att ungdomar och barn, som inte arbetade eller gick i skolan, utgjorde ett problem för samhället hade egentligen diskuterats åtminstone sedan slutet av 1600-talet och olika samhälleliga insatser hade gjorts för att lösa ungdomsproblemet tidigare (t ex Hedenborg, 1997; Sandin, 1986). Dessa satsningar riktades i huvudsak mot vissa grupper. Det nya med ungdomspolitik (detsamma gällde socialpolitik i stort) under andra hälften av 1900-talet var att den framväxande välfärdsstaten gjorde generella satsningar.

Redan 1942 tillsatte Riksidrottsförbundet (RF) en Ungdomskommitté som vände sig till ungdomar över 14 (Peterson, 1993:65). Att åldersgränsen sattes till 14 år berodde på att Skolidrottsförbunden organiserade idrottsaktiviteter för ungdomar upp till denna ålder (Wijk, 2001:95). Ungdomssatsning-

ar gjordes även inom specialförbunden. Först ut var Svenska Fotbollförbundet som redan 1948 tillsatte en Kommitté för ungdomsfotboll (UF) för att öka antalet fotbollsspelande pojkar. Förutom de skäl som kan kopplas direkt till fotbollen och idrotten (som till exempel att en satsning på breddidrott skulle ge en bra elit, se Peterson, 1993, s. 95) angavs att förbundet genom skapandet av kommittén ville arbeta mot ungdomsbrottslighet och alkoholmissbruk (Peterson, 1993, s. 65). Snart efter bildandet hade förbundet byggt ut en verksamhet på lokal, regional och central nivå med kurser, märkestagning (ett nykonstruerat teknikmärke), ökade kontaktytor mellan skolor och myndigheter, serier och fotbollskupper i distriktsregi samt framställandet av textmaterial (Peterson, 1993, s. 66). Fotbollförbundet ställde även instruktörer till förfogande på sommarkolonin Barnens Ö. Dessutom deltog folkskollärare, assistenter och vårdare från ungdomsvårdsskolorna på kurserna (Peterson 1993, s. 66).

När Svenska Fotbollförbundet bildade sin ungdomskommitté fanns det inga motsvarigheter inom de andra specialförbunden. Redan på 1940-talet hade utredarna till hästutredningen från 1946 visserligen kommenterat att ridsporten lockade ungdomar, men gruppen pekades inte ut som mer viktig än någon annan (SOU 1946:46). Istället hade Ridfrämjandet i första hand haft uppgiften att stödja och utveckla användningen av den varmblodiga hästen för att landet skulle ha en ”erforderlig reserv” av utbildade hästar i händelse av krig (Ridfrämjandet 25 år, 1973:13–14; RidF-kalendern, 1988:2:4). Organisationen fick under den första tiden sina anslag över Jordbruksdepartementet, vilket kan kopplas till försvarsfrågan. Samtidigt påverkade bildandet av Ridfrämjandet unga människors möjligheter att rida. En stor andel av de statliga anslagen till organisationen gick till så kallade drifts- och rabattbidrag. De förra innebar att stöd genom Ridfrämjandet fördelades till byggandet av ridhus. De senare gavs i syfte att göra det billigare för unga människor att rida. En genomgång av Ridfrämjandets balansräkningar visar att rabatt- och driftsbidragen utgjorde mellan 70 och 90 procent av Ridfrämjandets utgifter och inkomster fram till 1960. Därefter minskade andelen av denna post (se RidF-kalendrar 1948–1990). År 1958 kommenterades ridsportens betydelse för ungdomen i Ridfrämjandets verksamhetsberättelser. Det var i samband med organisationens tioårsjubileum där man underströk att ungdomsfrågan inte hade uppfattats som den viktigaste för Ridfrämjandet när organisationen bildades, men att verksamheten hade visat sig ha ett fostrande värde (Ridfrämjandet 10 år, 1958:3–4; Ridfrämjandet 25 år, 1973:10–11).

I och med att olika ungdomsutredningar uppvärderade ungdomsverksamheten, ökade denna i betydelse även för Ridfrämjandets föreningar som erhöll ökade anslag över Skolöverstyrelsen samt landstingsbidrag som ungdomsorganisationer (Ridfrämjandet 25 år, 1973:10–11, se även SOU 1963:67). Ridfrämjandet bildade en egen ungdomsnämnd i samband med detta. Ungdomsverksamheten uppmärksammades även i den så kallade 1963 års hästutredning och i denna underströks ridsportens sport- och idrottsmässiga innehåll samt betydelse för ungdomsverksamheten. I utredningen föreslogs att anslag till ridsporten, precis som för idrottsrörelsen generellt, skulle gå genom Handelsdepartementet. En sådan omläggning genomfördes 1965 (Ridfrämjandet 25 år, 1973:13–14). Att Ridfrämjandets verksamhet sågs som ungdomsverksamhet gjorde att organisationen fick högre bidrag än vad som skulle ha varit fallet om man ansetts vara en idrotts- eller friluftorganisation. Inom några år ändrades detta.

Idrottsutredningen ”Idrott åt alla” från 1970 ledde fram till att riksdagen beslutade att organisationer som till exempel Ridfrämjandet, vilken dittills stått utanför RF, skulle knytas närmare dit. Ridfrämjandet flyttades, tillsammans med Frivilliga skytterörelsen och Skid- och Friluftsförbundet, anslagsmässigt in under RF. Denna organisationsförändring gjorde att bidragen till Ridfrämjandet sänktes, eftersom man nu ansågs vara en idrotts- och friluftsförbund (RidF-kalendern 1988:2:27, Ridfrämjandet 25 år, 1973:13–14).

Ridfrämjandets ungdomsnämnd

År 1962 bildades en ungdomsnämnd inom Ridfrämjandet på förslag av Studieförbundet. Syftet var att visa på omfattningen av ungdomsverksamheten och att underlätta medelsanskaffningen från olika ungdomsvårdande institutioner (Ridfrämjandets årsmöte 1963:15). Detta inträffade samtidigt med andra omorganisationer inom idrotten. RFs ungdomskommitté upplöstes 1961 och inom fotbollen bildade Tekniska kommittén, Kommittén för ungdomsfotboll och Domarkommittén, en ny Teknisk kommitté (från 1969 Utbildningskommittén) som skulle utveckla kurs- och utbildningsverksamheten (Peterson 1993:75).

Vid bildandet av Ridfrämjandets ungdomsnämnd var antalet juniormedlemmar 12 681 (67 procent av alla medlemmar). Under det första året var verksamheten inriktad på kursverksamheten och medelsanskaffningen till denna – inte minst på en kartläggning och registrering av varifrån medel skulle kunna sökas. Under 1970-talet ökade verksamhetens omfattning. År 1979 var antalet medlemmar 83 986 stycken (RidFU verksamhetsberättelse 1979:28–29).

Ungdomsnämnden bedrev egen verksamhet, under Ridfrämjandet, i sammanlagt 17 år, mellan 1962 och 1979. Inom Ridfrämjandet i stort var andelen ungdomsmedlemmar i slutet av 1970-talet 75 procent vilket föranledde årsmötet att föreslå att hela organisationen skulle räknas som ungdomsorganisation och därför verka för att förbättra ungdomsverksamheten. En följd blev att Ridfrämjandets ungdomsnämnd från år 1980 inte längre bedrev egen verksamhet (RidFU verksamhetsberättelse 1979:28–29). Ridfrämjandets ungdomsnämnd blev istället ett organ för utbildning inom Ridfrämjandet kallat ”Förenings- och studiearbete inom lokalavdelningarnas ungdomsverksamhet” (RidF-kalendern 1988:2:41).

Ungdomsnämndens utgifter och inkomster

Av diagram 1 framgår att de största utgifterna för ungdomsnämnden var administrativa utgifter och utgifter för kursverksamheten.

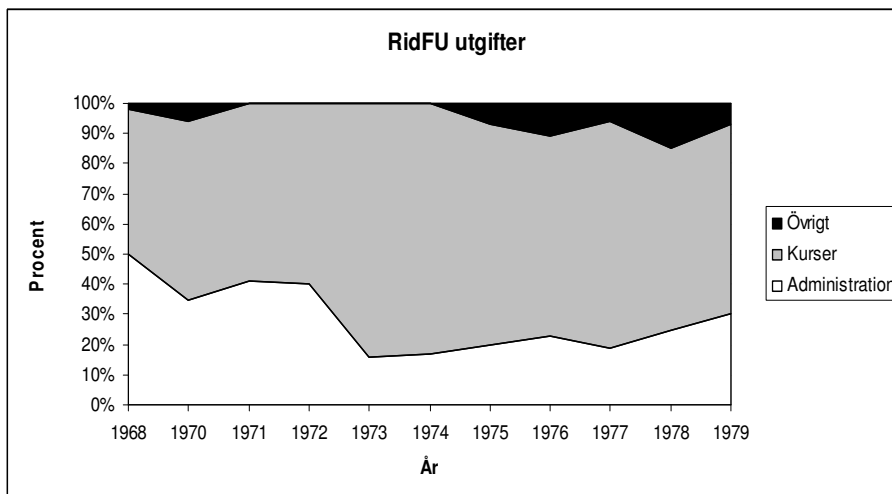

Diagram 1: Ridfrämjandets ungdomsnämnds utgifter under perioden 1968 till 1979. Utgiftsposterna som andel i procent av hela kostnaden. Anmärkning: Under organisationens första år avgavs ingen egen ekonomisk redovisning särskild från Ridfrämjandets redovisning, eftersom inkomster och utgifter var små. Därefter finns årsberättelser och ekonomisk redovisning i egna publikationer. Källa: RidFU kalender, 1968–1979, Ridfrämjandet, RA.

När det gäller de administrativa utgifterna var lönerna den största posten. Här ingick även utgifter för resor och traktamenten. Det berodde på att organisationen hade anställt två personer, Jan Wigdell och Ulla Ståhlberg, som riksungdomsinstruktörer. Anställningen finansierades genom bidrag från Skolöverstyrelsen. Wigdell anställdes den 18 januari 1965, medan Ståhlberg till en början var tjänstledig för att gå en av Skolöverstyrelsen arrangerad specialutbildning (RidF-kalendern 1988:2:20–21). Med tiden kom även andra att arbeta på kansliet, men Ståhlberg och Wigdell var de enda som arbetade där under hela perioden. Wigdell var utbildad fritidsledare och fick därför en heltidstjänst. Ståhlberg anställdes på en halvtidstjänst. Wigdell menar att till en början hade Ridfrämjandet missuppfattat den nya möjligheten till bidrag, eftersom man trodde det handlade om att man kunde söka bidrag till ridinstruktörer. Hade så varit fallet hade Wigdell passat mindre bra eftersom han inte alls var ridkunnig (Wigdell 2008-04-18). Ridfrämjandets ungdomsnämnds verksamhet omfattade då, förutom ungdomsverksamheten, även utbildning av handikappledare. Det var inte minst Ståhlberg som drev handikappfrågan (RidFU verksamhetsberättelse 1979:28–29; Ståhlberg 2008-02-11).

Det var inte bara inom Ridfrämjandet som det förekom särskilda ungdomsinstruktörer. RF hade redan 1954, med stöd av ett riksdagsbeslut, anställt åtta instruktörer eller, som de kom att kallas, konsulenter. År 1963 uppgick RF-konsulenterna till 19 stycken och i mitten av 1960-talet var de 24 stycken. RFs ungdomskonsulenter reste omkring i landet för att besöka föreningar och anordna kurser (Norberg 2004:225). Det gällde även Ridfrämjandets ungdomsnämnds riksinstruktörer. Deras uppgifter var att förbereda och leda ungdomsledarkurser, göra upp studieplaner för studiecirkel, hjälpa lokalavdelningarna med studiecirkel- och fritidsgruppsverksamhet, att bistå lokalavdelningarna i deras kontakt med kommunala organ och med landstingen (bland annat i fråga om medelstilldelning) samt att hålla kontakt med ung-

domsledarna ute i landet. Ungdomsinstruktörerna placerades i Stockholm, men kom, liksom RFs konsulenter, att resa mycket. Wigdell berättar vidare att många av de utbildningar som hölls gick på kvälls- och helgtid eftersom det var då föreningsmedlemmarna hade ledig tid att kunna utbilda sig på. För hans och Ståhlbergs del innebar det att de förutom vanlig kontorstid arbetade på kvällar och helger (Wigdell 2008-04-18).

Som framgår av diagram 1 kom den största utgiftsposten för Ridfrämjandets ungdomsnämnds verksamhet snart att bli kurserna. Att kursverksamheten var viktig framgår även av inkomstposterna (se Diagram 2).

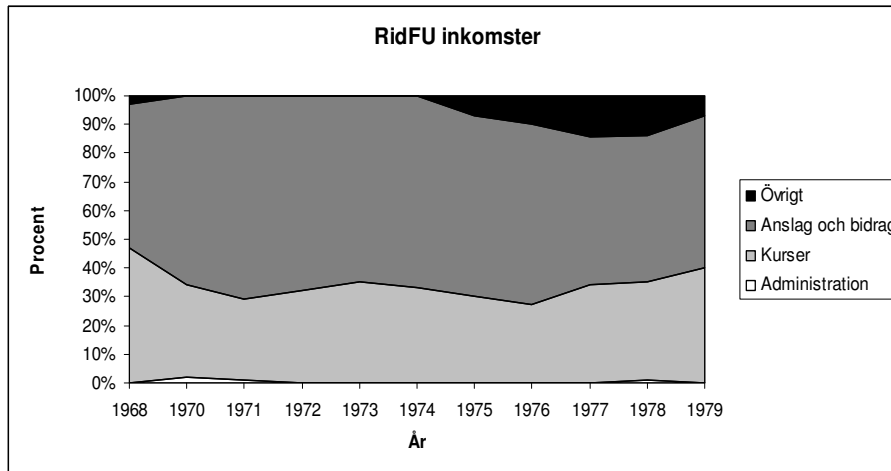

Diagram 2: Ridfrämjandets ungdomsnämnds inkomster under perioden 1968 till 1979. Inkomstslagen som andel i procent av hela inkomsten. Källa: RidFU kalender, 1968–1979, Ridfrämjandet, RA.

Tillsammans med kurserna var anslag och bidrag de viktigaste inkomstposterna. Fram till 1967 gavs kurserna inom Ridfrämjandets ungdomsnämnd gratis, men därefter infördes kursavgifter. Till en början finansierades alltså kurserna helt med externa medel. Under det första verksamhetsåret fick man statliga medel från Skolöverstyrelsen (4500 kr) för kursverksamheten. Att detta anslag inte räckte långt framgår av verksamhetsberättelsen för 1963. Ridfrämjandets ungdomsnämnd ansökte då om tilläggsanslag, vilket inte beviljades. För verksamheten som berörde ridinstruktörsutbildningen fick man däremot anslag från Skolöverstyrelsen genom Studieförbundet med 3500 kr (Ridfrämjandets årsmöte, 1964:16).

När väl kursavgifterna införts utgjorde de till en början ungefär hälften av Ridfrämjandets ungdomsnämnds inkomster, medan den andra hälften kom genom anslag från Skolöverstyrelsen (RidFU årsberättelse 1968:7 och 1969:8). Kursavgifternas betydelse för ekonomin minskade ganska snart och med tiden utgjorde inkomsterna från anslag och bidrag ungefär det dubbla i jämförelse med kursavgifter. Relationen mellan dessa inkomstposter förändrades med tiden och år 1974 utgjorde kursavgifterna ungefär tre fjärdedelar av statsanslaget (RidFUs årsberättelse, 1974, ss. 22–23). År 1977 utgjorde kursavgifterna ungefär fyra femtedelar av statsanslaget (RidFUs årsberättelse 1977, ss. 36–37). År 1978 utgjorde kursavgifterna ungefär två tredjedelar av statsanslaget och 1979 utgjorde kursavgifterna ungefär hälften av statsanslaget igen (RidFUs årsberättelse, 1978:32; RidFUs årsberättelse, 1979, ss. 30–31). För Ridfrämjandets del kom ungefär hälften av dessa bidrag från Skolöver-

styrelsen fram till 1970, den andra hälften kom från RF (RidFU årsberättelse 1970, s. 11). Därefter, och som en följd av utredningen "Idrott för alla", som kommenterats ovan, kom den största delen av bidragen från RF (RidFU årsberättelse, 1971, s. 11 och 1972, s. 13).

Utbildning av ungdomsledare

Utbildningen av ungdomsledare och ridinstruktörer var till en början den viktigaste utbildningssatsningen för ungdomsnämnden. Först gav man kombinerade kurser för ungdomsledare och ridinstruktörer, men redan 1967 delades dessa upp i renodlade kurser för ridinstruktörer och kurser för ungdomsledare. Att utbildningen av ungdomsledare ansågs viktigt är inte så konstigt. Redan i den så kallade ungdomsvårdskommittén, som tillsattes 1939, diskuterades hur samhället skulle hjälpa ungdomar att hitta alternativa fritidssysselsättningar – alternativ till allmän passivitet och det nöjesliv man ansåg olämpligt (Norberg 2004:215; Wijk 2001). Två av förslagen som presenterades i kommitténs slutbetänkande från 1951 var att det skulle utgå statsbidrag till instruktionskurser och anslag till anställandet av instruktörer inom ungdomsverksamheten (Peterson har sett denna utveckling som ett tydligt uttryck för hur idrotten professionaliserades under denna tid, se Peterson 1993:70). Generellt sett omfattades inte idrottens föreningar av dessa förslag. Enligt historiken Johan Norberg föredrog Riksidrottsförbundet (RF) att de kommunala myndigheterna istället skulle anställa egna sport- och idrottsledare (Norberg 2004). Trots det hade utbildningen av ungdomsledare redan på 1940-talet varit en av de viktigaste uppgifterna för RFs Ungdomskommitté (Wijk 2001:98).

Inom Fotbollförbundet var en samordnad utbildning under denna tid en viktig fråga. Spelare, tränare och domare skulle utbildas samtidigt. Det här ansågs vara ett avgörande steg för att höja kvaliteten inom den svenska fotbollen. Utbildningen blev mer realistisk och praktiskt inriktad. Samtidigt var det flera som ansåg att fotbollens engagemang i ungdomsfrågorna hamnade i skymundan. Att utbildningarna var starkt knutna till fotbollsspelet framgår även av det kursmaterial som användes (Peterson, 1993, ss. 76–77 samt 80ff). Inom Ridfrämjandets ungdomsnämnd hade utbildningarna en annan inriktning. Här dominerade inte tankar om att höja kvaliteten på ridandet.

Både ridinstruktörer och ungdomsledare hade veckolånga grundkurser och fortsättningskurser. Grundkurserna innehöll ungdomspsykologi, ungdomsarbets pedagogik och metodik, alkohol- och narkotikafrågan samt ridning (vid grundkurs för ridinstruktörer tillkom undervisningsmetodik). Under fortsättningskursen fördjupades kunskaperna från grundkursen och dessutom tillkom nya ämnesområden såsom "första hjälpen" och marknadsföring. Förutom dessa kurser hölls veckoslutskurser för ledare för ridning av handikappade barn (RidFU årsberättelse 1968, ss. 2–3; RidFU årsberättelse 1972:6). Under åren 1968–1970 ökade deltagarantalet, men därefter minskade antalet deltagare. Detta föranledde Ridfrämjandets ungdomsnämnd att ändra utbildningsverksamheten. Åren 1973 och 1974 arrangerades inga grundkurser för ungdomsledare centralt. Istället satsade man på fortsättningskurser och vidareutbildningskurser. Vidare infördes en utbildningsledarutbildning inom vilken 414 personer påbörjade sin utbildning under 1973. Utbildningarna delades nu in på samma sätt som inom fotbollen – lokalt, regionalt och centralt

(RidFU årsberättelse, 1972, ss. 6–8; Wigdell, 2008-04-18). Redan under 1974 verkar denna verksamhet ha avstannat. I årsberättelsen talas det om distriktens dåliga ekonomi som en orsak till detta. Man rapporterar även att de flesta distrikten nu hade en eller två utbildningsledare (RidFU årsberättelse 1974, ss. 6–7). Istället ökade den centrala kursvolymen under 1974 för att år 1975 minska igen. År 1975 påtalades det stora intresset för handikappledarkurser och antalet sådana kurser ökade (RidFU årsberättelse 1975, ss. 4–5).

Varje år genomgick runt 200 personer de centrala kurserna. Ungdomsnämnden framhöll att ett problem med de regionala ungdomsledarna var att de endast ingick i verksamheten under en kort period. Företrädare för organisationen påpekade att de regionalt utbildade ungdomsledarna ofta stannade längre i verksamheten än de som utbildats centralt, vilket talade för satsningen på regional utbildning (se till exempel RidFUs årsberättelse, 1976, s. 7. Enligt Jan Wigdell sågs utbildningen även som folkbildning i det att även om de personer som utbildades inom RidF inte stannade inom organisationen hade de en god utbildning med sig därifrån (Wigdell 2008-04-18).

Det tydligt att Ridfrämjandets utbildning av ungdomsledare i stor utsträckning gick ut på föreningsfostran – snarare än tävlingsfostran (Wigdell väljer att kalla det en fostran till medborgarskap Wigdell 2008-04-18). Ridningen var inte heller den främsta aktiviteten på utbildningen. Wigdell var, som redan påpekats, inte själv rid- eller hästkunnig när han började sitt arbete och när man anställde honom var inte heller syftet att förbättra ridutbildningen. Själv var han istället mycket intresserad av hur föreningar fungerade och hur ridföreningarna samverkade med den ibland privatägda ridskoleverksamheten. På detta sätt skilde sig utbildningarna inom Ridfrämjandet kraftigt från utbildningarna inom Fotbollförbundet.

Fritidsgrupper

En viktig ekonomisk fråga för Ridfrämjandets ungdomsnämnd var lokalavdelningarnas inkomster. Denna fråga kopplades samman med stödet till så kallade fritidsgrupper. I 1953 års utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar – den så kallade Lundska Kommittén – fastställdes att föreningslivet var ett viktigt instrument för ungdomsfostran och för att stödja detta föreslog kommittén att det skulle utgå statsanslag till ungdomsledarkurser, instruktörer i ungdomsarbetet samt till ”fritidsgrupper” (Norberg, 2004, ss. 219–220). Dessa anslag skulle handhas av Skolöverstyrelsen. Ett särskilt stöd skulle utgå till ungdomsidrott (Norberg, 2004, ss. 222–225; Peterson 1993, ss. 69–70, angående Olle Halldéns engagemang).

Norberg visar i sin avhandling att alla dessa stödformer gynnade idrottsrörelsen (Norberg, 2004, ss. 225–229). Stödet till fritidsgrupperna kontrollerades av Skolöverstyrelsens godkända studieförbunden – totalt 13 stycken. För att stöd skulle utgå skulle verksamheten omfatta 20 timmar fördelade på 10 tillfällen och grupperna skulle bestå av mellan fem och 25 personer i åldrarna 12–25 år. Dessutom måste minst fem personer delta vid varje sammankomst (Norberg, 2004, s. 227). Inom RF ökade antalet fritidsgrupper snabbt från 18 049 år 1958 till 91 894 år 1968. Under samma period ökade antalet deltagare från 300 330 till 1 630 439 stycken (det vore intressant att även studera antalet fritidsgrupper inom RidF, dock har jag i RidF:s material bara

hittat uppgifter för 1968 och 1969.) År 1968 var antalet fritidsgrupper 1125 och antalet deltagare var 138 500 stycken (Norberg 2004, s. 229, tabell 6.1).

Stödformerna gynnade även Ridfrämjandet. Från år 1954 fanns det inom Ridfrämjandet möjlighet att erhålla medel för anordnandet av studiecirkel och fritidsgrupper med hjälp av statliga medel (Ridfrämjandet 25 år, 1973:20). År 1958 anslöts Ridfrämjandet som medlemsorganisation till Studieförbundet och man startade en omfattande fritidsgrupps- och studiecirkelverksamhet vid lokalavdelningar och ridskolor (om jag förstår Norberg rätt var idrottsföreningarna inom RF kopplade till ABF, se Norberg 2004:229. Enligt Jan Wigdell var RidF kopplat till Studieförbundet eftersom deras verksamhet ansågs opolitisk och eftersom man hade en verksamhet som var inriktad på djur och natur (Wigdell 2008-04-18). Detta var bland annat en följd av att man sett att det var många ungdomar som vistades vid ridskolorna utan att rida och att man ansåg att dessa behövde sysselsättas (Ridfrämjandet 25 år 1973:16–17).

År 1967 kom nya anvisningar om vilka ämnen som var bidragsgrundande när det gällde studiecirkelverksamheten. I dessa anvisningar avvisades idrotten i allmänhet och ridsport i synnerhet. Ämnesgrupper för vilka statsanslag inte skulle utgå var bland andra hästens exteriör, hästraser, hästavel, utfodringsfrågor (häst), hästens skötsel och vård, hästens sjukdomar, visitation, sadling och betsling, ryttarkunskap, ridteori och utrustning, hästdressyr och ridning. Kraftiga protester gjordes från Ridfrämjandets ungdomsnämnd genom Ståhlberg som framförde att det var absolut nödvändigt med ökade hästkunskaper inom ridsporten. Att Skolöverstyrelsen ändå bestämde sig för att dra in bidragen berodde på att man genom kontroller uppmärksammat att det förekommit oegentligheter vad gäller rapporteringen av grupperna. Trots att klubbarna inte längre fick ersättning fortsatte man med studiecirkelverksamheten (RidFU årsberättelse 1968:5–6).

En viktig förändring i positiv riktning för ridklubbarna blev ett statligt beslut om att införa ett nytt bidrag kallat lokalt aktivitetsstöd (LOK), som ersättning för det tidigare fritidsgruppsbidraget (RidFU årsberättelse 1971:2). I Ridfrämjandets ungdomsnämnds årsberättelse för 1972 utvärderades betydelsen av det lokala aktivitetsstödet, som ansågs passa ridklubbarnas verksamhet bra. Skolöverstyrelsen hade under året tillsatt en arbetsgrupp som rekommenderat att antalet deltagare som skulle krävas för utbetalning av bidraget borde höjas från fem till tio (RidFU årsberättelse, 1972, s. 7). Genom utvärderingar visade Ridfrämjandets ungdomsnämnd att en stor del av den verksamhet som ridklubbarna fick lokalt aktivitetsstöd för handlade om ridning. Samtidigt påtalade man att av den tid som ungdomar vistades på ridskolan gick bara cirka 15 procent till ridning. Man menade därför att det fanns en stor ekonomisk potential för de ridklubbar som kunde ordna annan verksamhet och med tiden ökade antalet studiecirkel på ridskolorna. Ämnen "Känn din häst" och "Hästen i stallet" upptog på sikt de flesta kurserna, men det fanns även flera studiecirkel i vilka man läste föreningskunskap (RidF-kalendern, 1987, s. 28; Wigdell 2008-04-18).

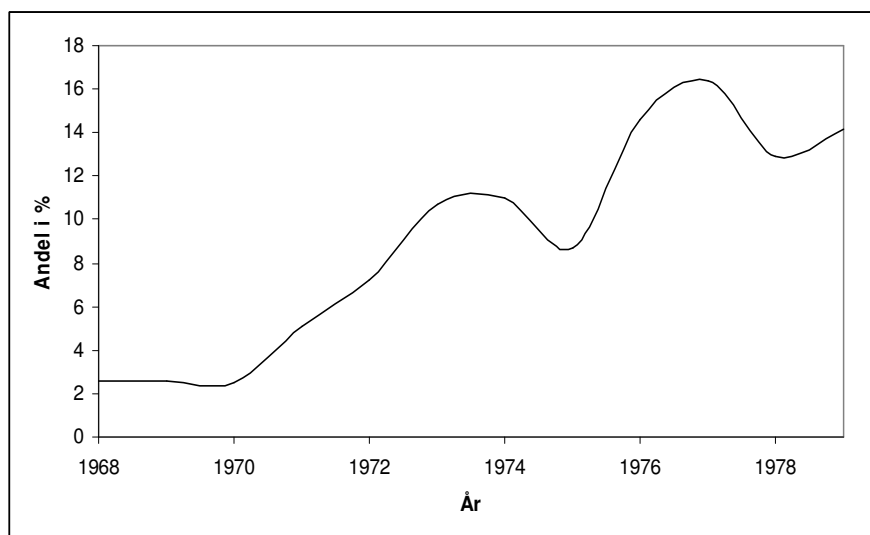
Även när det gäller studiecirkelverksamheten är det uppenbart att utbildningsstrategierna inom Fotbollförbundet och Ridfrämjandet skilde sig åt. Ridfrämjandets satsning på en ridutbildning, där tävlingsverksamheten inte var i fokus, och en teoriutbildning som hade att göra med alla de sysslor som fanns runt hästen i stallet, tycks vara långt från den tävlingsfostran som erbjöds inom fotbollen. Det fanns tävlingar även inom Ridfrämjandet, men

dessa handlade i första hand inte om ridningen utan om teorikunskaper och, precis som i fallet studiecirkelarna, till stor del om hästens skötsel. Redan år 1961 hölls i samarbete med Studieförbundet en riksstudietävling i hästkunskap kallad Vem vet mest? Priset var att visats på ett ridläger i Skanör. Det blev 18 vinnare, mellan 12 och 50 år (RidF-kalendern 1988:2:16). Året därpå anordnades tävlingen ABC om hästar (Ridfrämjandets årsmöte, 1963, s. 15). Tävlingen avgjordes under 1963 och de bäst placerade vann en veckas vistelse på Strömsholm, där de hade ett program som omfattade både ridning och ungdomsledarutbildning (Ridfrämjandets årsmöte, 1964, s. 15). Under 1963 utarbetades ett studiematerial *Känn din häst*, som innehöll den teori som behövdes för att erhålla bronsmärket. Riksstudietävlingarna fortsatte med olika teman, till exempel *Raka och böjda spår* (1968), *Hästens beteende* (1987) och *Till häst i skog och mark* (1988) (Ridfrämjandets årsmöte, 1964, s. 15; RidF-kalendern, 1988, s. 2; RidF-kalendern, 1989:2, s. 29). På 1980-talet infördes även en stor teoritävling kallad Vi i stallet, som i sin uppbyggnad påminde om Vi i femman. Det var en studietävling för 10-13-åringar (RidF-kalendern 1988:2:46). Några av temana var Vi banjobbare (1986), Säker med häst (1987), Rida ute (1988), Vårans klubb (1990), Gör hästar så (1991) (RidF-kalendern 1987:2:28; RidF-kalendern 1988:2; RidF-kalendern 1989:2, s. 28; RidF-kalender 1990:1, s. 14.; RidF-kalender 1991:2, s. 16). Det är uppenbart att även om det pågick tävlingar inom Ridfrämjandet, var utformningen av dessa inriktade på att framför allt lära deltagarna att ta hand om hästen. Att Ridfrämjandet utbildade till något annat än Fotbollförbundet blir än tydligare om kursmaterialet studeras.

Från Arméns ridlära till Lilla ridboken

En annan viktig inkomstkälla för Ridfrämjandets ungdomsnämnd var försäljning av kursmaterial. Betydelsen av denna inkomstkälla ökade med tiden (se diagram 3).

Diagram 3. Ridfrämjandets ungdomsnämnds intäkter från Kursmaterial och stillfilm, andel i procent av alla intäkter 1968–1979.

Källa: RidFU kalender, 1968–1979, Ridfrämjandet, RA.

Framställandet av kursmaterial ingick dessutom i riksungdomsinstruktörernas arbete. Det var framför allt Ståhlberg som arbetade med detta. Hon framhåller själv i en intervju att detta var ett helt nödvändigt arbete eftersom det utbildningsmaterial och den pedagogik som fanns inom ridsporten vid den här tiden inte var möjlig att använda i den barn- och ungdomsverksamhet som växte fram. Den bok man vid denna tid var hänvisad till var Ridinstruktion (R.I), det vill säga den så kallade "Arméns ridlära", och den kunde man "inte sätta i händerna på barnen"(Ståhlberg 2008-02-11).

Arméns ridlära fastställdes av Kungl Maj:t 12 september 1930. Det var en handbok som användes flitigt som instruktionsbok inom ridsporten, åtminstone till början av 1970-talet, även av andra än militären. Att boken inriktade sig på kavalleristerna framgår tydligt av följande citat hämtat från inledningen:

Kriget fordrar, att ryttaren vid alla tillfällen följsamt och säkert behärskar sin häst, samt att denne är lydig och snabb och uthållig...Instruktionen är i första hand avfattad med tanke på förhållanden vid kavalleriets truppförband och skolor men gäller i alla tillämpliga delar även för arméns övriga beridna förband. (Ridinstruktion (R.I) 1940:9)

Boken omfattar 384 sidor med text och flera instruerande bilder, samt övningar som kunde användas för att träna hästen. Efter en inledning där sadling, betsling, upp- och avsittning samt ridvägarna presenteras fortsätter texten med ett avsnitt om hästens fysiska egenskaper. Här beskrivs hästens rörelsemönster samt hur hästen kan tränas i grundläggande rörelser. I boken avhandlas även ryttarens sits och inverkan, svårare övningar samt hur hästen kan arbetas utan ryttare. Slutligen presenteras en utbildningstrappa för både häst och ryttare. Texten är kortfattad och skriven för en vuxen läsare. På bilderna återges en man i uniform.

Ståhlberg menar att man därtills inom ridsporten inte hade uppmärksammat att ridning måste läras ut på andra sätt än tidigare – nu när målgruppen var en annan. Att utbildningen var extremt viktig upplevde Ståhlberg redan som anställd för spalten KP-sporren i tidningen Kamratposten. Till denna spalt skrev barn bland annat om hur rädda de var för att rida, men hur gärna de ändå ville fortsätta att hålla på med hästar. Ståhlberg menade att en viktig förutsättning för att göra detta möjligt var att ge barnen och ungdomarna kunskaper om hur hästen fungerade och uppmanade dem att börja med att hålla på med hästarna i stallet utan att rida på dem (Ståhlberg 2008-02-11). Utbildning inom hästsektorn var angelägen även av ett annat skäl. En minskande andel av befolkningen bodde på landet och växte upp bland djur (Ståhlberg 2008-02-11). Dessutom var det inte ens längre säkert att de som bodde på landet hade praktisk erfarenhet av hästar, eftersom jordbruket nu hastigt mekaniserades, påpekade tidskriften Hästen redan på 1950-talet (Hästen 1952:1:20–21). Utbildningen var även en säkerhetsfråga – och frågan om säkerhet blev med tiden allt viktigare i Ridfrämjandets diskussioner (Ståhlberg 2008-02-11).

Häftet *Känn din häst* utkom i en första upplaga 1962. Den kostade då sex kronor och var tänkt som grund för dem som skulle ta bronsmärket. Häftet utgjorde studiematerial för riksstudietävlingen. Under 1970 gjordes en

skrift kallad *Ridskola – fritidsgård* som gav en historisk återblick på ridsporten samt en målsättning för framtiden. Ett annat material var *Ridning för handikappade* som behandlade dels handikappades lika rätt i samhället, dels handikappades möjligheter inom ridsporten historiskt (RidFU årsberättelse 1970:8).

Ridfrämjandets ungdomsnämnd framställde även tre stillfilmer under 1972 om ridning för handikappade. Filmerna gjordes med hjälp av medel från Allmänna arvsfonden (RidFU årsberättelse 1972:9–19). Ståhlberg hade redan tidigare ansökt om pengar för att färdigställa en studie som skulle användas för filmer som gjordes för hörselskadade. Det var denna studio som användes. Den första filmen hette *Handikappad ryttare* och var en informationsfilm om handikappadridningens målsättning och möjligheter. Den andra filmen hette *Hjälp och hjälpmedel* och visar olika typer av hjälpmedel såsom till exempel brygga, sadelhandtag, stigbygelståhättor, specialtyglar och ledtyglar (RidFU årsberättelse 1972:9–10). Ståhlberg arbetade även vidare med det textmaterial som berörde de handikappade ryttarna. Ungdomsnämnden samarbetade dessutom med Studiefremjandet för att framställa ett studiematerial som behandlade hästens beteende, som under året fick godkännande av Skolöverstyrelsen som statsbidragsberättigat studiematerial (RidFU årsberättelse 1974:15).

I början av 1970-talet sammanställdes ett omfattande lektionsmaterial för utbildningen av ungdomsledare och gruppleddare (RidFU årsberättelse 1973:8). Materialet som bland annat innehöll OH-blad tillverkades och sattes samman på kansliet (Ståhlberg 2008-02-11). Deltagarna fick kvittera ut pärmar för respektive distrikts räkning. Distrikten försågs på detta sätt med underlag för fyra regionala veckoslutskurser som föregick de centrala ungdomsledarkurserna (RidFU årsberättelse 1973:8). År 1973 inleddes ett samarbete mellan LTs förlag och Ridfrämjandet om att en lärobokserie kallad *Allt om hästar* skulle ges ut i billigt format (RidF-kalendern 1988:2:32). Fram till 1977 hade 12 böcker i serien getts ut och tre till var planerade (RidF-kalendern 1988:2:38). De två första delarna hette *Att skaffa häst* och *Ridklubben*. Den tredje delen som utkom 1974, *Lilla Ridboken*, kom att bli en bok som fortfarande används i ridskolans teoriundervisning (RidFU årsberättelse 1974:14) och boken fick ett stort genomslag (i en studie inom ett annat projekt där betydelsen av olika hästböcker undersöktes tillfrågades 121 stycken personer i åldrarna 10 till 74 år om den viktigaste fackboken inom ridsporten. En övervägande majoritet svarade *Lilla Ridboken*, se Hedenborg 2006:1:20–21). Boken som var skriven av Ståhlberg var lite drygt 100 sidor och har hittills utkommit i åtta upplagor och finns översatt till danska, norska och finska (<http://libris.kb.se/hitlist?d=libris&q=Lilla+ridboken&f=simp&spell=true&hist=true&p=1>, 2008-03-21). Innehållet motsvarade teorin för ett ryttarmärke i järn, som alltså skulle föregå de ryttarmärken i brons, silver och guld som instiftats under första hälften av 1900-talet. Att *Lilla ridboken* vände sig till en helt annan ryttare än "Arméns ridlära" är tydligt redan i inledningen. Här understryks att ridningen är en fritidssysselsättning och att samarbetet med hästen är viktigt: "Ridning och samvaron med hästen är en rolig fritidssysselsättning... man är helt beroende av samarbete med varandra..." (Ståhlberg 1974:5).

Samtidigt är det tydligt att ridning och samarbetet med hästen inte bara är en lek – boken var tänkt att hjälpa ryttaren att nå fram till ett mål med sin ridning – i det här fallet att ta järnmärket. I sitt upplägg påminner *Arméns*

ridlära och *Lilla ridboken* om varandra. Sadling, betsling, upp- och avsättning finns med, liksom hästens fysiologi. Tilltalet är ett helt annat – språket är lättbegripligt och här finns längre förklaringar om hur man gör. Även i *Lilla ridboken* finns det bilder och när häst och ryttare har fotograferats ihop är ryttaren en flicka i ridbyxor och tröja – och till skillnad från den man som avbildas i ”Arméns ridlära” har flickan hjälm.

Det finns även andra skillnader mellan böckerna. I *Lilla ridboken* finns ett längre avsnitt med tävlingsreglementet och tävlan diskuteras även i bokens inledning. En liknande diskussion återfinns inte i *Arméns ridlära*. Här handlar det istället om hur man förbereder trupper för olika stridsövningar. Det här skulle kunna tolkas som att ridsporten med tiden blev mer tävlingsfostrande. Samtidigt är en poäng i det inledande resonemanget om tävlan att ryttare och häst tävlar tillsammans och att det är viktigt att känna till reglementen för att kunna förvissa sig om en rättvis behandling, att tävlingar ska hållas under ordnade former och att reglementen syftar till djurskydd (Ståhlberg, 1974, ss. 73–83). Trots att det alltså finns en tävlingsfostrande tendens i *Lilla ridboken*, menar jag att det tävlingsfostrande inslaget inte är särskilt starkt. Inte heller återfinns en föreningsfostran. Det kan därför finnas skäl till att utveckla fler begrepp för att kategorisera ridsportens fostran. För att göra detta vill jag introducera begreppet omvårdnadsfostran.

Avslutning – föreningsfostran och omvårdnadsfostran

Sammanfattningsvis är det tydligt att även om Ridfrämjandet vid sitt bildande 1948 inte hade som huvudsyfte att utbilda barn- och ungdomar, kom en stor del av arbetet att handla om just detta. Verksamheten växte snabbt och attraherade barn och ungdomar. År 1962 bildades därför en egen organisation inom Ridfrämjandet för barn och ungdomar – Ridfrämjandets ungdomsnämnd. Ekonomiska redogörelser från denna organisation visar att en stor del av intäkter och kostnader hade att göra med kursverksamhet. Det handlade om allt från instruktörsutbildning till studiecirkelverksamhet för barn- och ungdomar samt författande av studiematerial. Liksom idrottsrörelsen i stort åtnjöt Ridfrämjandet dessutom bidrag från staten för utbildnings- och kursverksamhet.

Utifrån Petersons begrepp föreningsfostran och tävlingsfostran är det intressant att konstatera att mycket av den verksamhet som pågick inom ungdomsnämnden hade en föreningsfostrande karaktär. Om Ridfrämjandets utbildande verksamhet jämförs med fotbollens dito blir dragen tydligare. Enligt Peterson hade Fotbollförbundet i huvudsak målet att framställa bättre fotbollspelare, vilket gjordes genom tävlingsfostran. Till skillnad från Fotbollförbundet var Ridfrämjandet en främjandeverksamhet och inte i första hand en tävlingsverksamhet även om det förekom tävlingar. Många av utbildningarna och kurserna berörde istället frågor som hade att göra med att en stor del av den tid som barn- och ungdomar tillbringade i stallet inte primärt ägnades åt ridningen. En undersökning gjord av Ridfrämjandets ungdomsnämnd av ridskolans verksamhet från 1973 visade att närmare hälften av alla besökare inte red när de kom till ridskolan. Den tid de besökande red utgjorde bara cirka 14 procent av all tid man var på ridskolan (RidFU årsberättelse, 1973, s. 12).

Förutom föreningsfostran är det tydligt att utbildning om hästens skötsel var central i studiecirklar, teoritävlingar och i kurslitteraturen. När det gäller den senare är en viktig skillnad mellan *Arméns ridlära* och *Lilla ridboken* att det i den senare finns ett längre avsnitt som behandlar hästens skötsel och vård. Det finns dessutom på andra håll i boken insprängda skötselråd. Även i *Arméns ridlära* återfinns ett avsnitt om hästens skötsel. Avsnittet är mycket kortare i denna, trots att boken är längre. Det finns en viss skillnad gentemot avsnittet i *Lilla Ridboken*, eftersom även vård av ryttaren diskuteras. Till exempel informeras läsaren om hur ridsår bör tas omhand. Detta sammantaget gör att jag skulle vilja använda ytterligare ett fostransbegrepp för att kunna kategorisera den fostran som bedrevs inom Ridfrämjandet – omvårdnadsfostran.

Att tävlingsfostran kan knytas till en konstruerad manlighet visar de studier som presenterades inledningsvis. Kanske feminiserades Ridfrämjandets verksamhet i och med att andra delar av fostran betonades? Många av organisationens kurser och en stor del av utbildningsmaterialet handlade om att förmedla kunskaper om hur man ska förhålla sig till hästen i stallet och hur denna ska tas omhand. Det är möjligt att denna inriktning kan kopplas samman med att genuskodningen av ridsporten har förändrats – från män som kavallerister till flickor med hästar som fritidssyssla. Eftersom flera studier har visat att den socialt konstruerade kvinnligheten kopplas till omvårdnad, verkar det vara en rimlig tanke¹. Att detta kan gälla hästsektorn i stort visar en studie av genusordningen inom trav- och galoppsporten. Med tiden har hästens omvårdnad – snarare än teknik – betonats allt starkare inom travet, vilket historikern Mats Greiff kopplar till den ökande andelen kvinnor som hästskötare (Greiff & Hedenborg, 2006, kapitel 5).

Samtidigt är genusomkodningen av ridsporten komplex. Även ridhästarna inom armén togs omhand och vårdades. Inom armén utfördes detta arbete av män och var manligt genuskodat. Det var dessutom socialt klasskodat – medan officerare red hästarna var det hästskötare som vårdade dem. När man dessutom betänker att denna omvårdnad kunde och kan innehålla allt från att bli smutsig, mocka ut tung gödsel, bära hö och halm till att hålla ordning på 500 kg häst finns det inte någon given koppling till det som brukar räknas som feminint (se Hedenborg, 2008, kapitel 3). Att bilden är mångfacetterad står klart, vilket är en bra grund för fortsatta studier.

¹ Bland andra Hedenborg & Wikander, 2003. Där det även finns forskningsöversikter vad gäller manligt och kvinnligt. Se även Yazdanpanah (2008:191–201) för en forskningsöversikt samt en diskussion av begreppen "omsorgsarbete" och "omsorgskapital".

Referenser

Otryckta

Intervjuer

Ulla Ståhlberg 2008-02-11.

Jan Wigdell 2008-04-18.

Internet

<http://libris.kb.se/hitlist?d=libris&q=Lilla+ridboken&f=simp&spell=true&hist=true&p=1>, 2008-03-21

e-mail från Joyce Kay 2008-05-05

Tryckta

Fagrell, Birgitta. (2000). *De små konstruktörerna: Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete*. Stockholm:HLS.

Forsberg, Lena.(2007). *Att utveckla handlingskraft: Om flickors identitetsskapande processer i stallet*. Luleå: Luleå tekniska universitet.

Fundberg, Jesper (2003). *Kom igen gubbar: Om pojkfotboll och maskuliniteter*, Stockholm: Carlsson.

Greiff, Mats & Susanna Hedenborg (Red.) (2006). *I sulky och sadel: Historiska perspektiv på svensk trav- och galoppsport*. Stockholm: Carlsson.

Hedenborg, Susanna. (2006). Stallarbetets villkor och hästskötare i svensk galoppsport under 1900-talet. I: *I sulky och sadel. Historiska perspektiv på svensk trav- och galoppsport*. Mats Greiff & Susanna Hedenborg (Red.), (ss. 105–118). Stockholm: Carlsson.

Hedenborg, Susanna & Wikander, Ulla. (2003). *Makt och försörjning*. Lund: Studentlitteratur.

Hedenborg, Susanna (1997). *Det gåtfulla folket: Barns villkor och uppfattningar om barnet*. Stockholm: Ekonomisk-historiska institutionen.

Hedenborg, Susanna (2006). Från Den svarta hingsten till Klara färdiga gå: Stallbackskultur i hästboken under andra hälften av 1900-talet. *Barnboken* 2006:1,

Hedenborg, Susanna. (2008). *Arbete på stallbacken: Nittonhundratalets svenska galoppsport ur genus- och generationsperspektiv*. Malmö: Idrottsforum.

Hjelm, Jonny (2004). *Amasoner på planen: Svensk damfotboll 1965–1980*. Umeå: Boréa.

Hästen 1952: 1

Larsson, Håkan (2005). Idrottens genus: En forskningsgenomgång. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:1.

Lundquist Wannerberg, Pia (2004). *Kroppens medborgarfostran: Kropp, klass och genus i skolans fysiska fostran 1919–1962*. Stockholm: Stockholms universitet.

Nilsson, Per (1993). *Fotbollen och moralen: En studie av fyra allsvenska fotbollsföreningar*. Stockholm: HLS.

Norberg, Johan (2004). *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913–1970*. Stockholm: SISU idrottsböcker.

Olofsson, Eva (1989). *Har kvinnorna en sportlig chans: Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Umeå: Pedagogiska institutionen.

Peterson, Tomas (1993). *Den svengelska modellen: Svensk fotboll i omvandling under efterkrigstiden*. Lund: Arkiv.

Redelius, Karin (2002). *Ledarna och barnidrotten: Idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran*. Stockholm: HLS förl.

RidF verksamhetsberättelse 1990:1.

- RidF-kalender* 1990:1.
RidF-kalender 1991:2.
RidF-kalendern 1987:2
RidF-kalendern 1988:2.
RidF-kalendern 1989:1, ”Upp till kamp – tjejkorna gör uppror”.
RidF-kalendern 1989:2
Ridfrämjandet 10 år. Program för årsmötet i Stockholm den 19. och 20. April 1958,
3–4.
Ridfrämjandet 25 år. Ridfrämjandets årsmöte i Stockholm den 14 och 15 April 1973.
Ridfrämjandets årsmöte 1963–1964.
RidFU verksamhetsberättelse 1979.
RidFUs årsberättelse 1968–1979.
Ridinstruktion (R.I), 1940.
Ridsport 2005:17
Sandin, Bengt (1986). *Hemmet, gatan, fabriken eller skolan. Folkundervisning och barnuppfostran i svenska städer 1600–1850.* Lund: Arkiv.
SOU 1946:46.
SOU 1963:67.
SOU 2000:109.
SOU 2008:59.
Ståhlberg, Ulla. (1974). *Lilla Ridboken.* Stockholm: LT.
Wijk, Johnny. (2001). Idrott, ungdom och ‘dansbaneelände’ – om den svenska idrottsrörelsens begynnande engagemang som ungdomsfostrare på 1940-talet. *Idrott, historia och samhälle 2001*, 85–111.
Yazdanpanah, Soheyla. (2008). *Att upprätthålla livet: Om lågavlönade ensamstående mödrars försörjning i Sverige.* Stockholm: Ekonomisk historia.